

Učenje stranih jezika kod nas u posljednje vrijeme obuhvaća sve veći broj djece predškolske i rane školske dobi, bilo u obliku tečajeva (Institut za strane jezike), ili u obliku redovite nastave za učenike prvih razreda osnovne škole. Velik broj vizuelnih i ostalih nastavnih sredstava kojima se danas nastavnici koriste snažno motivira djecu jer pretvara učenje jezika u igru i razonodu. Osim toga, djeca te dobi posebno su pogodna za usvajanje govornog jezika slušanjem i imitacijom govornog izvora (nastavnika, magnetofona, gramofona, TV-emisije) tako da nastavnici u radu s tom djecom postižu vrlo lijepe rezultate.

Međutim, nastavnici se često pitaju: kako dugo vježbati samo dvije komponente jezika, tj. slušanje s razumijevanjem i usmeno izražavanje? Kada treba prijeći na čitanje i na pisanje?

Teško je dati određen odgovor na to pitanje. Svaki nastavnik morao bi sam ocijeniti kad su njegovi učenici dovoljno pripremljeni za usvajanje pisanog teksta.

Nedvojbeno je, međutim, da bi djeca trebala da svladaju tehniku čitanja u materinjem jeziku prije nego što počnu čitati na stranom jeziku. Početno čitanje u materinjem jeziku prilično se razlikuje od takvog čitanja u stranom jeziku. Kada dijete počinje čitati na svom jeziku, ono čita jezik kojim već nekoliko godina govori. Dijete potpuno vlada glasovima, osnovnim gramatičkim strukturama i većinom vokabulara iz pisanog teksta koji čita. Drugim riječima, ono bi taj tekst potpuno razumjelo kad bi mu ga netko drugi pročitao. Početnim čitanjem u materinjem jeziku dijete svladava tehniku čitanja, tj. stječe određene navike koje su neophodne za proces čitanja u bilo kojem jeziku:

1. pokretanje očiju s lijeva na desno
2. globalno prepoznavanje riječi i skupina riječi tj. povezivanje usmenog i pisanog izraza
3. razlikovanje oblika pojedinih grafema
4. neposredno razumijevanje pisanog teksta.

Zahvaljujući pretežno ilustriranim dječjim časopisima i televiziji, početno čitanje u materinjem jeziku više nije problem. Većina djece neprimjetno ovladava tehnikom čitanja i prije nego što pođe u školu.

* Ovim člankom pokreće se pitanje koje izaziva žive diskusije među nastavnicima praktičarima. Povodeći se za različitim metodskim sistemima izvan granica naše zemlje, i u našu nastavu uvela su se neka načela koja nikada nisu bila praktično ispitana na našem području. Među ostalim, to se odnosi i na trajanje usmenog perioda na početnom stupnju nastave, kao i na razvijanje vještina i navika čitanja i pisanja na početnom stupnju. Velik broj nastavnika još uvijek nije zadovoljan načinom kako je pristup početnom čitanju i pisanju riješen u našim školama. Oni se koriste svakom mogućnošću da se o tome porazgovore sa svojim kolegama i izmijene mišljenje.

Zato molimo sve nastavnike koje taj problem zanima, da iznesu svoja iskustva, mišljenja i prijedloge. Dopisi ne moraju biti dugački, mogu se sastojati samo od nekoliko rečenica, u kojima neka se iznesu prijedlozi, ili od nekoliko stranica, na kojima će se iznijeti primjeri i iskustva.

Ako se pokaže da je ovo pitanje od šireg interesa, redakcija časopisa organizirat će posebne diskusije u pojedinim pedagoškim centrima.

Kad se dijete prvi put sretne s pisanim tekstom na stranom jeziku, javljaju se novi problemi. Iako ono susreće iste grafičke simbole, kao i u materinjem jeziku, oni više nemaju iste vrijednosti. Nedosljednost i nesis-tematičnost ortografije, posebno u engleskom jeziku, u prikazivanju govora zadaje velike teškoće u učenju čitanja i pisanja. Da bi se teškoće umanjile i da bi se zadržalo zanimanje učenika, koje prelaskom na čitanje često opada, treba učenike dobro pripremiti prije prijelaza na samo čitanje. Prerano uvođenje čitanja može štetiti pravilnom izgovoru zbog prenošenja fonoloških vrijednosti grafičkih simbola iz materinjeg jezika u strani. Predugo pak izbjegavanje pisanog teksta može pak usporiti napredovanje učenika u učenju jezika. Čitanje učenicima ne bi trebalo da bude teret, već pomoć za bolje razumijevanje i napredovanje u svladavanju govornog jezika.

Poteškoće pri čitanju stranog jezika proizlaze s jedne strane iz nedovoljnog poznavanja struktura i vokabulara, s druge strane iz nepoznavanja ortografije tog jezika. Poteškoće prvog tipa možemo pri početnom čitanju izbjeći ako dajemo učenicima tekstove samo u granicama njima dobro poznatih struktura i vokabulara.

Teškoće u vezi s ortografijom ne mogu se izbjeći, ali se mogu smanjiti pravilnom motivacijom učenika i postupnošću pri izboru pisanih materijala.

Početno čitanje kod učenika mlađe dobi zahtijeva velik broj vizuelnih sredstava, kao što su slike, kartice s crtežima, kartice s riječima, frazama i cijelim rečenicama, slova abecede pogodna za slaganje i slično.

Kao što pri učenju govora počinjemo od većih cjelina, tj. od rečenica, a ne izoliranih riječi i glasova, tako u prvom kontaktu s pisanim izrazom treba navikavati učenike na globalno povezivanje govora i pisma, tj. na vizuelno uočavanje i prepoznavanje većih pisanih cjelina. Početni pristup čitanju trebao bi da bude sintetički, a ne analitički. Tek kad su učenici donekle svladali globalno prepoznavanje pisanog teksta, možemo prijeći na raščlanjivanje većih cjelina u manje, na uočavanje razlika i na sličnosti u pisanju pojedinih riječi.

Iako se početno čitanje u stranom jeziku razlikuje od početnog čitanja u materinjem jeziku, krajnji cilj učenja čitanja je u oba slučaja isti: učimo čitati da bismo mogli čitanjem učiti.

U stranom jeziku, kao i u materinjem, želimo osposobiti učenike da primaju poruke direktno iz pisanog teksta a da pritom nisu svjesni grafičkih simbola koji te poruke prenose. Kad čitamo u materinjem jeziku, često ne primjećujemo ako su, u nama dobro poznatim riječima, pojedina slova krivo napisana ili čak izostavljena. Ali čim nađemo na neku riječ koja nam je manje poznata, zastanemo i malo je detaljnije pogledamo prije negoli je pročitamo. U stranom jeziku događa se to isto, samo što je broj nepoznatih riječi mnogo veći. Stoga bi jedan od ciljeva početnog čitanja u stranom jeziku trebao da bude postepeno, ali kontinuirano povećavanje broja riječi koje učenici prepoznaju na pogled, tj. bez analiziranja ortografije.

Ako se pri početnom čitanju služimo karticama na kojima su ispisane rečenice, fraze ili riječi i ako te kartice vješto povezujemo sa slikama, predmetima i situacijama koje su učenicima već poznate, učenici će brzo bismo im to globalno prepoznavanje pisanog teksta još više olakšali, možemo im u početku davati što različitije rečenice, ali uvijek u okviru gradiva koje su već govorno svladali. Učenicima manjeg uzrasta bit će zabavno da

se igraju prepoznavanja i slaganja rečenica uz odgovarajuće slike. Ako se pritom još organizira takmičenje po skupinama, učenici će se na lak i zabavan način pripremati za pravo čitanje.

Ovisno o dobi, o predznanju i o sposobnostima svojih učenika, nastavnik će procijeniti koliko vremena treba da utroši na takve pripremne vježbe za čitanje.

Iako je osnovni cilj učenja čitanja stjecanje sposobnosti za samostalno tiho čitanje, glasno čitanje ima veoma važnu ulogu, a napose na početnim stupnjevima učenja jezika. Glasno čitanje najbolji je prijelaz od vježbanja govora k razumijevanju pisanog teksta. Ono pomaže učenicima da uoče vezu između pisanog teksta i govora, da povezuju grafičke simbole s glasovima koje oni predstavljaju. Takvo čitanje također pomaže usvajanju pravilnog ritma, intonacije i tečnosti u govoru.

Grupno i zorno glasno čitanje može pomoći slabijim učenicima više nego njihovo samostalno individualno čitanje, pod pretpostavkom da nastavnik vodi brigu o pravilnom rečenicom ritmu. Pri zornom čitanju nastavnik obvezatno mora određivati vremensku dužinu svake ritmičke cjeline, dajući znak rukom ili udarajući takt olovkom ili nekim drugim predmetom.

Neki metodičari preporučuju za početno čitanje metodu »pogledaj pa reci« (look and say). Učenik obuhvati pogledom manju cjelinu teksta (frazu ili rečenicu), zatim diže pogled s knjige i govori što je pročitao. Taj je način veoma pogodan za pravilno uočavanje sintaktičkih i ritmičkih cjelina unutar teksta.

Glasno čitanje, međutim, ima i svojih nedostataka, o kojima bi također trebalo voditi brigu. Pri glasnom čitanju učenik ni u materinjem jeziku često ne obraća pažnju na smisao pisanog teksta. Njegova je pažnja koncentrirana na zvučni efekt — izgovor i intonaciju.

Ako na satu nastave previše vremena utrošimo na glasno čitanje, ono će prijeći u mehaničko izgovaranje riječi a da učenici pritom nisu svjesni značenja teksta koji čitaju. To možemo izbjeći ako nakon svakog pročitano ulomka teksta učenicima vješto postavljamo pitanja u vezi sa sadržajem teksta koji su pročitali. Pitanja bi trebala da budu što raznolikija, od alternativnih do informativnih, koja već traže i izvjesnu reprodukciju teksta.

Ako se ne svede na razumnu mjeru, glasno čitanje može usporiti osposobljavanje učenika za samostalno tiho čitanje. Pošto su učenici svladali početno čitanje, cilj nastave čitanja proširuje se. Učenike tada treba navikavati na uočavanje razlika u značenju, ovisno o redu riječi, o znakovima interpunkcije. Treba ih također navikavati na brzo uočavanje najbitnijeg dijela poruke u pisanom tekstu, na postepeno povećavanje brzine čitanja. Tek tada će pisani tekst biti učenicima pravi izvor informacija i znanja, kojim će se moći služiti i bez pomoći nastavnika.

LITERATURA

1. Fe R. Dacany: *Techniques and Procedures in Second Language Teaching* (Phoenix Publishing House, 1963)
2. Minda c. Sutarja: *Basic Readers for English Teaching* (Phoenix Publishing House, 1964)
3. M. J. Paine: *The Variation of Classroom Reading Techniques* (ELT 3, 4, 1973)
4. M. Finochiaro: *Teaching Children Foreign Languages* (New York: McGraw Hill, 1964)
5. W. R. Lee: *The Dolphin English Course, Teacher's Book 1* (Oxford University Press 1970)